

Izet ŠABOTIĆ*

PROBLEMATIKE VREDNOVANJA REGISTRATURNE GRAĐE MEDICINSKE PROVENIJENCIJE (BOSANSKOHERCEGOVAČKO ISKUSTVO)

Izvleček:

**Problematika valorizacije dokumentarnega gradiva medicinske provenience
(izkušnje Bosne in Hercegovine)**

Prispevek se ukvarja s posebnostmi valorizacije dokumentarnega gradiva medicinske provenience. Izpostavlja zakonske osnove in probleme pri valorizaciji dokumentarnega in arhivskega gradiva medicinske provenience v Bosni in Hercegovini. V arhivski praksi Bosne in Hercegovine so v glavnem prevzete izkušnje sosednjih držav in tam uveljavljeni kriteriji in načela valorizacije, upoštevane pa so tudi določene posebnosti, vezane na Bosno in Hercegovino. Resno težavo na področju valorizacije arhivskega gradiva predstavljajo predpisi z določenih področij, ki niso v skladu z arhivskimi predpisi. Takšen je primer zdravstva. Odredbe s tega področja namreč določajo vrednost določeni medicinski dokumentaciji, vendar niso v skladu z arhivskimi kriteriji in načeli valorizacije. V praksi to predstavlja velik problem in lahko povzroči izgubo arhivskega gradiva medicinske provenience. Tovrstne anomalije je potrebno odpraviti z upoštevanjem arhivske stroke, torej na način, da se v procesu valorizacije gradiva spoštujejo kriteriji in norme le-te.

Ključne besede:

zdravstvo, zakonodaja, valorizacija, dokumentarno gradivo, arhivsko gradivo, kriteriji in načela, Bosna in Hercegovina

Abstract:

Issues of Appraisal of Records Of Medical Provenance (Bosnian-Herzegovian Experience)

This paper talks about the peculiarities of appraising records of medical origin. It points to the initial legal basis, but also to the problems of appraisal of current records of medical provenance in Bosnia and Herzegovina. The Bosnian-Herzegovinian archival practice generally applied experiences of neighboring countries and the established criteria and evaluation principles, but certain specifics related to Bosnia and Herzegovina were also taken into account. Serious problems in the appraisal of current records are presented by regulations in specific areas that are inconsistent with archival regulations. That is the case with regulations in the field of health. The provisions of these regulations determine the value of certain medical records contrary to the established criteria and appraisal principles. In practice, this is a significant problem and can cause the disappearance of valuable archival material of medical provenance. We have to overcome such anomalies while respecting the archival profession and in a way that the process of appraisal of current records should comply with the established criteria and standards of appraisal.

Keywords:

health care, legislation, appraisal, records, archives, criteria and principles, Bosnia and Herzegovina

* Dr. Izet Šabotić, vanr. prof., Filozofski fakultet Univerziteta u Tuli, Tihomila Markovića, br. 1. 7500 Tuzla, Bosna i Hercegovina, kontakt: sabota_tuzla@hotmail.com.

1 UVODNE NAZNAKE

Proces vrednovanja registraturne građe je važno pitanje arhivske struke. Od tog procesa u dobroj mjeri zavise drugi procesi vezani za njenu zaštitu, upravljanje i korištenje. Proces vrednovanja registraturne građe podrazumijeva utvrđen sistem naučnih, stručnih i organizacionih postupaka i mjera kojim se na racionalan i funkcionalan, te naučno utemeljen način utvrđuje njen kulturno-historijski i pravni značaj. Osnova za provođenje ovog procesa su zakonske odredbe, kriteriji i načela vrednovanja registraturne građe. U teoretskom i pragmatičnom pogledu postoje određeni univerzalni kriteriji i načela vrednovanja, ali i oni koji su više vezani za posebnost nekog prostora ili oblasti. Kako bi se adekvatnije proveo proces vrednovanja registraturne građe donose se bliži podzakonski akti (*Pravilnik o kriterijima i načelima vrednovanja arhivske građe*). Takva praksa je zastupljena u većini evropskih zemalja.

U Bosni i Hercegovini praksa vrednovanja registraturne građe ima svoje posebnosti, koje su vezane za njen historijski razvoj, pa i za ukupan razvoj arhivske struke. Nažalost, u pravno-stručnom i pragmatičnom pogledu, još uvijek nije se uspostavio potpun sistem vrednovanja registraturne građe, zasnovan na jasnim kriterijima i načelima. U praksi su prisutna brojna otvorena pitanja, posebno ona vezana za vrednovanje građe u nastajanju, što u velikoj mjeri utiče na ukupnost obavljanja arhivske djelatnosti i razvoj arhivske struke. Tako je i u oblasti zdravstva, gdje na proces vrednovanja arhivske građe značajno utiču odredbe propisa iz ove djelatnosti, gdje su neadekvatno utvrđene vrijednosti nekih vrsta registraturne građe, koja nastaje u radu zdravstvenih ustanova. To dovodi do neadekvatnog vrednovanja, koje u velikoj mjeri usložnjava ukupan proces obavljanja arhivske djelatnosti i utiče na sudbinu arhivske građe medicinske provenijencije.

2 KRITERIJI VREDNOVANJA REGISTRATURNE GRAĐE I NJIHOVA PRIMJENA U PRAKSI

Proces vrednovanja registraturne građe podrazumijeva uspostavljen sistem kojim se putem stručne ekspertize i analize sadržaja određuje značaj svakoga akta (svake vrste dokumenta). Cilj je utvrditi aktima vrijednost arhivske građe ili registraturnog materijala. Na taj način, pokušava se na minimumu nosača obezbijediti optimum značajnih informacija. Kako se radi o važnom stručnom i osjetljivom poslu, za provođenje istog neophotno su pravne i stručne osnove, koje podrazumijevaju jasne kriterije i načela vrednovanja. U teoretskom i pragmatičnom smislu poslovi vrednovanja se manje više provode po istoj metodologiji i proceduri, na način da je ovo isključivo stručni zadatak koji provode arhivski stručnjaci u saradnji sa stručnjacima drugih oblasti. U ovisnosti od provedenog procesa vrednovanja u velikoj mjeri zavisi i predstava o prošlosti, a nakon što se arhivska građa kao historijski izvor koristi u procesu njene rekonstrukcije (Žumer, 1999, str. 54). U procesu vrednovanja registraturne građe od velike važnosti je stvaranje pravne pretpostavke za vrednovanje, koja se zasniva na odredbama temeljnih zakona o arhivskoj djelatnosti, gdje su utvrđene polazne pravne i stručne osnove vrednovanja, te podzakonskih i provedbenih akata gdje su iste detaljnije razrađene. Na takvoj praksi se

razvijao i egzistirao proces vrednovanja registraturne građe u Bosni i Hercegovini i zemljama okruženja.

Značajnu polaznu osnovu vrednovanja arhivske građe davala su stručna stajališta koja su donijeta od strane eminentnih arhivskih stručnjaka, a koja su se primjenjivala u zemljama okruženja i Bosni i Hercegovini. Poseban doprinos u tom smislu dalo je nekoliko arhivskih stručnjaka, poput: dr. Ivan Beuc dr. Bernard Stuli. dr. Josip Kolanović te slovenački arhivist dr. Vladimir Žumer. Svaki od njih dao je doprinos i svojevrsan pečat razvoju ove važne oblasti u arhivistici. Dr. Ivan Beuc, je u arhivističkom udžbeniku "Arhivistika", u poglavlju "Ekspertiza vrijednosti arhivske građe koja se čuva u arhivskim ustanovama", ukazao na značaj slijedećih kriterija vrednovanja: **funkcija tvorca fonda, vrsta i karakter građe, obim i stanje sačuvanosti, specifičnosti vremena društvenih promjena i specifičnosti po teritoriju.** (Beuc, 1968, Šabotić, 2016) Značajan doprinos pitanju vrednovanja registraturne građe, dao je hrvatski arhivist dr. Bernard Stuli, čija su stručna stajališta uzeta kao opće prihvatljiva na prostoru tadašnje zajedničke države. (Šabotić, 2016, str. 132) On je utvrdio šest prepoznatljivih kriterija vrednovanja registraturne građe, i to: **stvaralac arhivske građe, vrijeme i mjesto nastanka arhivske građe, stupanj sačuvanosti i sadržajna fizionomija, unikatnost i autentičnost, reprezentativnost i posebne vrijednosti.**¹ Kako je arhivistika podložna dogradnji određenih normi i pravila, te potrebom davanja odgovora na njen dinamičan razvoj, proces valorizacije registraturne građe je imao svoj tok razvoja. U tom smislu zanimljiva stajališta imao je dr. Josip Kolanović, koji je isticao pet načela vrednovanja, i to: **povezanost vrednovanja i odabiranja arhivske građe sa njenim preuzimanjem u arhive, funkcionalna analiza i kategorizacija stvaralaca, informacijska vrijednost zapisa, te da se dokumenti vrednuju na nivou određenih skupina a ne pojedinačno** (Šabotić, 2016, str. 193; Bakić, 2014, str. 193). Veliki doprinos stručnom i naučnom sagledavanju pitanja vrednovanja registraturne i arhivske građe dao je dr. Vladimir Žumer, koji ukazuje na slijedeća načela: **potrebe historiografije, drugih znanosti i kulture, značenje sadržaja gradiva, specifičnost događaja i pojava, vrijeme nastanka dokumenta i granični datum, specifičnost mjesta ili regije, značaj javnopravne osobe, tijela koja donose odluku, značaj stvaratelja gradiva, izvornost dokumenta, autentičnost podataka i informacija i njihovo ponavljanje, zadovoljavajuća zastupljenost masovnog gradiva jednake vrijednosti, sačuvanost i količine nastalog gradiva, unutarne i vanjske karakteristike gradiva, kao što su jezik, umjetnička vrijednost ili vrsta zapisa** (Žumer, 1999, str. 74). Ova načela u velikoj mjeri su našla primjenu u praktičnom procesu vrednovanja registraturne građe u Bosni i Hercegovini i zemljama okruženja. Na ovaj način, spomenuti stručnjaci dali su ogroman doprinos

¹ U provođenju procesa vrednovanja arhivske i registraturne građe bitna je kategorizacija stvaralaca i imalaca. Njihova kategorizacija se uzima prije svega sa stanovišta njihove uloge i značaja u društvu, djelatnosti i funkcije koji imaju. Na osnovu toga stvara se značajna ili manje značajna arhivska građa. Shodno tome u praksi se stvaraoci i imaoci registraturne građe razvrstani u tri osnovne grupe, i to: I kategorija stvaraoci i imaoci od posebnog društvenog interesa, čija se arhivska građa, po pravilu preuzima u arhiv, II kategoriji pripadaju stvaraoci i imaoci čija se arhivska građa djelimično preuzima u arhiv, i III kategoriji pripadaju oni stvaraoci i imaoci čija se arhivska građa ne preuzima u arhiv, jer isti obavljaju djelatnost od sporednog značaja (Šabotić, 2016, str. 132).

razvoju ovog važnog segmenta arhivske teorije i prakse. Tome su doprinijeli i drugi arhivski stručnjaci iz plejade mlađijih arhivista, koji se bave ovom problematikom.

Nakon što su utvrđeni kriteriji i načela, značajna faza u procesu vrednovanja registraturne građe, odnosi se na sam postupak vrednovanja. U istom u svim njenim fazama trebaju biti uključeni arhivski stručnjaci, najbolji poznavaoци ove problematike koji trebaju biti profesionalci i potpuno neovisni. U samom procesu vrednovanja neophodno je dati odgovor na nekoliko važnih pitanja, a prije svih: na svrhu i cilj vrednovanja, na metodologiju vrednovanja, na metodologiju odabiranja arhivske građe, na formalan postupak vrednovanja i odabiranja arhivske građe, na konkretne osnove i pomagala za vrednovanje i odabiranje arhivske građe (načela, pravila, kriteriji, liste, popisi građe za preuzimanje i sl.) (Šabotić, 2016, str. 136).

Nakon što su utvrđeni kriteriji i načela vrednovanja, pitanje samog postupka valorizacije registraturne i arhivske građe je bitan segment ukupne valorizacije. Praktični postupak se provodi timski-komisijски. To je osjetljiv i složen posao, u kojem trebaju biti uključeni najbolji poznavaoци građe kod samog stvaraoca, odnosno oni koji su upoznati sa organizacionom strukturom stvaraoca te vrijednostima građe koja se stvara. Pravne osnove za provođenje postupka daju opći zakoni o arhivskoj djelatnosti, a provođenje postupka valorizacije bliže se uređuje podzakonskim i provedbenim aktima (*Pravilnik o kriterijima i načelima vrednovanja i Pravilnik o odabiranju arhivske građe*). Ukoliko nisu donijeti podzakonski i provedbeni akti, kao što je to slučaj sa Bosnom i Hercegovinom, onda se primjenjuju iskustva zemalja u regionu.

Postupak vrednovanja ima svoju proceduru, koja se sastoji od provedene analize svih vrsta registraturne građe, a na osnovu utvrđenih kriterija i načela. Početna faza se odnosi na vrednovanje institucionalne strukture stvaraoca. Druga faza podrazumijeva konkretno utvrđivanje vrijednosti skupina arhivske i registraturne građe, a na osnovu utvrđenih načela i kriterija vrednovanja utvrđuje se status iste, odnosno da li ista po osnovu sadržaja, tvorca fonda čini trag od važnosti za kulturu, nauku i druge potrebe države i društva. Po osnovu takve analize daje se rok čuvanja svakoj vrsti registraturne građe ponaosob (Šabotić, 2016, str. 137).

U krajnjoj instanci postupka vrednovanja bosanskohercegovačka arhivska praksa predviđa obaveznu izradu *Liste kategorijaregistraturne građe sa rokovima čuvanja*² i davanje saglasnosti na primjenu istih od strane nadležnog arhiva. To znači da arhivski stručnjaci nakon analize potvrđuju valjanost validnosti predloženih rokova čuvanja, što predstavlja važan stručni mehanizam koji obezbjeđuje utvrđivanje konačne vrijednosti registraturne građe. To je dobro! Međutim, daleko bi efikasnije i učinkovitije bilo po proces vrednovanja, da su arhivski stručnjaci uključeni od samog početka vrednovanja arhivske građe. No, mišljenja smo da je i na ovaj način uspostavljen mehanizam kontrole vrednovanja, jer stručna komisija nadležnog arhiva ima mogućnost vraćanja Liste kategorija ili dijelova iste na doradu ukoliko se ne složi sa datim prijedlogom vrednovanja arhivske i registraturne građe od strane stvaraoca.

² U Bosni i Hercegovini u procesu vrednovanja registraturne građe kao polazna osnova uzete su tzv. *Orijentacione liste kategorija sa rokovima čuvanja*, objavljene u posebno priručniku: *Kancelarijsko poslovanje u svijetlu arhivskih propisa (Priručnik)*, Sarajevo 1976, 61-97.

3 PPROBLEMATIKA VREDNOVANJA REGISTRATURNE GRAĐE MEDICINSKE PROVENIJENCIJE

U Bosni i Hercegovini i pored prisutne određene provedbene prakse i teoretskih znanja, arhivska struka nije uspjela upotpunosti uobličiti teorijski i pragmatični aspekt ovog pitanja, u smislu izgradnje jedinstvenog sistema vrednovanja registraturne i arhivske građe (Šabotić, 2016, str. 138). Stoga su se u dobroj mjeri koristila iskustva arhivskih službi zemalja okruženja. Ono što je u arhivskoj struci Bosne i Hercegovine nedostajalo u ovoj oblasti jeste bliže pravno i stručno uobličenje vrednovanja registraturne i arhivske građe putem donošenja *Pravilnika o utvrđivanju kriterija i načela vrednovanja registraturne i arhivske građe*. Nešto značajniji iskorak na planu vrednovanja registraturne građe učinjen je tretiranjem ove problematike u zakonima o arhivskoj djelatnosti donesenim nakon Dejtonskog sporazuma, gdje su date opće stručne i pravne pretpostavke za provođenje procesa vrednovanja. Takve odredbe su date i u *Zakonu o arhivskoj djelatnosti Tuzlanskog kantona*.³ Međutim, na području Tuzlanskog kantona, bliže pravne i stručne pretpostavke na planu vrednovanja registraturne građe stvorene su donošenjem *Pravilnika o odabiranju arhivske građe iz registraturnog materiala (2009)*. U čl. 13. ovog *Pravilnika* decidno su navedeni kriteriji za trajno čuvanje arhivske građe, a to su: **sadržaj vrijednosti dokumenta, historijsko-društvenim okolnostima i uslovima nastanka dokumenata, vanjska obilježja dokumenata** (autentičnost dokumenta, vrsta dokumenta, originalnost, potpunost vanjskih obilježja, rukopisna vrijednost, jezik i pismo, material i forma dokumenta, tekst i idejno umjetnički simboli štambilja i pečata na dokumentima). Na ovaj način, navedeni podzakonski akt najdirektnije tretira problematiku vrednovanja registraturne građe.

Donošenjem navedenih propisa značajno je uobličen sistem i procedura vrednovanja registraturne građe na području nadležnosti Arhiva TK. Proces vrednovanja registraturne građe u ovom Arhivu je izgrađivan dugi niz godina, da bi na kraju dobio svoju ustaljenu formu. Ta forma je sadržana u činjenici, da stručni organ Arhiva TK,⁴ te posebna Komisija za vrednovanje arhivske građe⁵ prate ovaj proces u smislu stalnog komuniciranja, davanja stručnih smjernica i uputstava do davanja stručne, ali i neophodne pravne saglasnosti na primjenu Liste kategorija sa rokovima čuvanja. U tom pogledu učinjeni su značajni pomoci, tako da najveći broj registratura na području nadležnosti Arhiva TK, je shodno zakonskim obavezama donio Listu kategorija sa rokovima čuvanja i na taj način ispunio zakonske osnove propisane za provođenje procesa vrednovanja registraturne građe. Takav sistematičan rad Arhiva TK posvećen

³ „Sl. novine TK“, br. 15/2000, 13/2011. U članu 12 i 13. Zakona navedeno je da imalac i stvaralac registraturne građe utvrđuje Listu kategorija registraturne građe sa rokovima čuvanja na koju daje saglasnost Arhiv TK, vrši godišnje odabiranje arhivske građe iz registraturne građe prema Listi kategorija sa rokovima čuvanja, uz odobrenje Arhiva TK, te vrši odabiranje arhivske građe prema uputima i uz odobrenje Arhiva TK.

⁴ U posljednjih dvadesetak godina o svim stručnim pitanjima u Arhivu TK raspravlja Stručno vijeće, koje između ostalog raspravlja i o pitanjima vrednovanja registraturne i arhivske građe i donošenja Liste kategorija sa rokovima čuvanja.

⁵ Kako bi se postupak vrednovanja registraturne i arhivske građe u potpunosti stavio pod stručnu kontrolu, pri Arhivu TK je formirana Komisija za praćenje vrednovanja i pregled Lista kategorija sa rokovima čuvanja stvaraoca.

stvaranju validnih stručnih i pravnih pretpostavki u oblasti vrednovanja registraturne građe, bio je važna osnova za provođenje drugih zakonom utvrđenih procesa, kao što su redovno godišnje odabiranje arhivske građe⁶ i preuzimanje arhivskih fondova i zbirki.⁷ Riječ je o važnom iskoraku na planu vrednovanja i zaštite arhivske građe, kojim su stvorene važne pravne i stručne pretpostavke u cilju izgradnje jasne metodologije vrednovanja registraturne i arhivske građe zasnovane na utvrđenim načelima i kriterijima. Ono što na tom planu čini određene prepreke jesu neke posebnosti koje su vezane za ukupno stanje u oblasti arhivske struke u Bosni i Hercegovine, a rezultat su uticaja brojnih društveno-političkih i privrednih procesa, kojima je bilo opterećeno bosanskohercegovačko društvo u prošlosti. Otuda proizilaze u bosanskohercegovačkoj arhivskoj praksi brojne posebnosti koje su vezane za vrednovanje registraturne građe, mada se u praksi najčešće primjenjuju načela i kriteriji vrednovanja koja se koriste u zemljama okruženja, te se može kazati da je praksa vrednovanja registraturne i arhivske građe u dobroj mjeri kompaktibilna sa praksom zemalja okruženja. S tim, što bosanskohercegovačka arhivska praksa vrednovanja registraturne i arhivske građe ima nekih svojih specifičnosti. Te specifičnosti su učinile da se u procesu vrednovanja posebna pažnja poklanja slijedećim načelima: **specifičnost događaja i pojava**, za koje je potrebno sačuvati više gradiva i gradiva u cjelini, zatim **sačuvanost i količina nastalog gradiva, vrsta zapisa i unutarne i vanjske karakteristike gradiva** (Šabotić, 2016, str. 140). Svaka od navedenih specifičnosti ima svoju posebnu važnost, koja je našla primjenu i u bosanskohercegovačkoj praksi u procesu vrednovanja registraturne građe.

Dodatne poteškoće u procesu vrednovanja registraturne i arhivske građe stvaraju propisi koji se donose u određenim oblastima, u kojima se određenim odredbama direktno utvrđuje vrijednost registraturne građe. Prilikom donošenja propisa iz određenih oblasti ne konsultuje se arhivska struka u djelu koji je vezan za dokumentaciju, evidencije, pa tako i za utvrđivanje vrijednosti registraturne građe. To dovodi do brojnih problema, vezanih za sve segmente statusa registraturne građe kod stvaraoaca. U praksi se arhivi i arhivski djelatnici u Bosni i Hercegovini susreću sa značajnim brojem propisa, čije odredbe nisu kompaktibilne sa načelima i kriterijima arhivske struke, posebno se to odnosi na segment vrednovanja registraturne građe. Riječ o čitavom spektru propisa: iz oblasti finansija, računovodstva, uprave, obrazovanja, zdravstva i drugih oblasti. Navedeni propisi destruktivno i štetno djeluju po arhivsku struku, jer zadiru u njen temeljni domen na nestručan i nefunkcionalan način. Najbolji primjer takvog zadiranja jesu odredbe *Zakona o evidencijama u oblasti zdravstva na području Federacije Bosne i Hercegovine (2012)*, gdje je na neadekvatan način utvrđena vrijednost određenoj vrsti evidencija i dokumentacije koja nastaje radom zdravstvenih ustanova.

⁶ Po osnovu evidencija Arhiva TK, zaključno sa 2016. godinom više od 85 % registratura u nadležnosti Arhiva TK donijelo je Listu kategorija sa rokovima čuvanja, a oko 85 % registratura prve i druge kategorije vrši redovno godišnje odabiranje arhivske građe i izlučivanje bezvrijednog registraturnog materijala (Evidencije Arhiva TK).

⁷ U posljednjih desetak godina značajno je intenziviran proces preuzimanja arhivskih fondova i zbirki u Arhivu Tuzlanskog kantona. Tako da se godišnje preuzima više od 20 vrijednih arhivskih fondova i zbirki. Zahvaljujući tome u Arhivu TK zaključno sa 2016. godinom je preuzeto oko 500 arhivskih fondova i zbirki (Evidencije Arhiva TK).

Naime, u navedenom propisu je u čl. 2. detaljno dat opis pojedinih izraza i njihovog značenja, poput: **zdravstveno statistička istraživanja**,⁸ **medicinska dokumentacija**⁹ **izvještaji**¹⁰ i **registar**¹¹. U posebnom II poglavlju (čl. 8-37), *Zakona* detaljno su opisane vrste, sadržaj i način vođenja evidencija. U poglavlju III *Osnovna medicinska dokumentacija i obrasci vođenja evidencija* (čl. 38-56), dati su opisi svih važnih vrsta dokumenata koji nastaju u radu zdravstvenih ustanova. Tako je, između ostalog u čl. 47. utvrđeno da je *historija bolesti* osnovna medicinska dokumentacija koja se vodi u svim zdravstvenim ustanovama, te da se u *historiji bolesti* obavezno evidentiraju podaci o bolesti, početku i uzroku bolesti, načinu trajanja i ishodu liječenja pacijenta. To su važni podaci na osnovu kojih se *historija bolesti* u svim ranijim vrednovanjima označavala kao arhivska građa, koja kao dokument sadrži sve historijske i dokazne važnosti obuhvaćene kriterijima i načelima vrednovanja. Na sličan način opisane su i druge vrste dokumenata koji nastaju u zdravstvenim ustanovama. U IV po redu poglavlju (čl. 57-64) utvrđena je problematika korištenja, prikupljanja, obrade i davanja na korištenje ličnih podataka u skladu sa odredbama *Zakona o zaštiti ličnih podataka (2006, 2011)*, pri čemu je ukazano na važnost tajnosti podataka iz medicinske dokumentacije i čuvanja od neovlaštenog pristupa, kopiranja i zloupotrebe, nezavisno od oblika u kojem se podaci iz medicinske dokumentacije čuvani (papir, mikrofilm, optički i laser diskovi, elektronski zapisi i dr.) u skladu sa zakonom i utvrđenom procedurom. I ovdje je riječ o arhivskoj problematice, te je važno kako je ista uređena ovim propisom.

Međutim, ono što je važno, a utvrđeno je navedenim propisom, jesu odredbe čl. 64. *Zakona*, gdje su na uopšten i veoma površan način utvrđeni rokovi čuvanja. Između ostalog, u navedenom članu utvrđeno je slijedeće: "medicinska dokumentacija čuva se 10 godina od poslednjeg unosa podataka, osim *stomatoloških kartona* koji se čuvaju trajno i *zdravstvenog kartona i historije* bolesti koje se čuvaju 10. godina nakon otpuštanja pacijenta iz zdravstvene ustanove." U navedenom članu istaknuto je i to: "da zdravstvene ustanove i nosioci prakse čuvaju medicinsku dokumentaciju u pisanom i elektronskom obliku u skladu sa ovim *Zakonom* i *Zakonom o arhivskoj građi Federacije Bosne i Hercegovine*¹²". Potrebno je istaći, da *Zakon o arhivskoj građi Federacije Bosne i Hercegovine (2002)* sadrži svega 47. članova, da je sa puno nedostataka i bez praktične primjene. Čitava područja u istom nisu adekvatno tretirana, između ostalog ni područje vrednovanja registraturne građe i zaštite arhivske građe na novim nosačima. Tako, da odredbe *Zakona o arhivskoj građi Federacije Bosne i Hercegovine* ne mogu biti garant u

⁸ Pri čemu je utvrđeno „da zdravstveno-statistička istraživanja predstavljaju sistem prikupljanja i obrade podataka u sistemu zdravstvene zaštite upotrebom jedinstvenih statističkih standarda i metodologija u skladu sa *Zakonom o statistici u Federaciji Bosne i Hercegovine*“ (Sl. novine Federacije Bosne i Hercegovine, br. 63/03 i 9/09).

⁹ "Medicinska dokumentacija podrazumijeva strukturane zapise kojima se potkrepljuju obrađene tvrdnje prikupljene i osigurane u postupku provođenja zdravstvene zaštite“.

¹⁰ *Izvještaji*-predstavljau grupisane podatke prema unaprijed utvrđenoj metodologiji, prema utvrđenoj bolesti ili stanju i provedenim aktivnostima u oblasti zdravstvene zaštite.

¹¹ *Registar*-predstavlja logitudinalni i kontinuiranu zbirku podataka kojije definiran sistem za sakupljanje, čuvanje, obradu i analizu i korištenje podataka o određenoj bolesti i drugog stanja u zdravstvenom sistemu.

¹² *Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine*, br. 45/02.

izvršenju i sprovođenju odredaba *Zakona o evidencijama u oblasti zdravstva na području Federacije Bosne i Hercegovine* vezanih za zaštitu, vrednovanje i rukovanje arhivskom građom.

Želimo ovdje posebno istaći evidentne nelogičnosti vezane za postupak određivanja vrijednosti određenoj vrsti registraturne građe zdravstvenih ustanova utvrđene čl. 64. *Zakona o evidencijama*. Naime, *historija bolesti* je označena kao bezvrijedni registraturni material - dokumentacija sa rokom čuvanja od 10. godina, iako je u članu 47. dat detaljan opis ove vrste dokumentacije, pri čemu je argumentirano ukazano na važnost (praktična, kulturološka, historijska) ove vrste dokumenta. Isto važi i kad je riječ o *zdravstvenom kartonu*, koji se također čuva 10. godina, a sadrži sve kumulativne podatke iz domena zdravstvene zaštite o pacijentu. Nelogičnost je i zbog toga, što je u istom članu *stomatološkom kartonu* utvrđena vrijednost trajnog čuvanja.¹³ Utvrđenom analizom informacija koje nose ovi dokumenti došli smo do saznanja da su informacije po strukturi i sadržaju istovjetne. Stoga se postavlja pitanje, na osnovu kojih se to parametara jednom dokumentu utvrdila trajna vrijednost, a drugom rok čuvanja od 10. godina. Očito je da se u utvrđivanju navedenih rokova čuvanja medicinskoj dokumentaciji nisu poštivala načela i kriteriji vrednovanja, što može imati nesagledive posljedice po vrijednu medicinsku dokumentaciju.

Potrebno je istaći, da navedene odredbe *Zakona o evidencijama*, koje se odnose na vrednovanje registraturne građe, u praksi se prihvataju i provode posve površno i nestručno, nepoštivajući pri tome utvrđene stručne norme i kriterije vrednovanja registraturne građe. To u određenoj mjeri dovodi do problema i dodatnih obaveza za arhiv i njegove djelatnike. Na određen način takav odnos utiče na kredibilitet arhiva kako stručne ustanove nadležne za arhivsku djelatnost. U konkretnom slučaju, Arhiv TK je u više navrata ukazao predstavnicima zdravstvenih ustanova na području TK da se moraju poštovati načela i kriteriji arhivske struke kod vrednovanja registraturne građe. Neke zdravstvene ustanove nisu se pridržavale utvrđene zakonske procedure, načela i kriterija, te iz tog razloga nisu mogle dobiti neophodnu saglasnost na Listu kategorija sa rokovima čuvanja od strane Arhiva TK. Takav slučaj je i sa najvažnijom registraturom u oblasti zdravstva na području Tuzlanskog kantona UKC Tuzla.¹⁴ Naime, i pored ukazanih nepravilnosti i datih sugestija da se iste isprave, došlo je do određenog oglašivanja prema stavovima struke, tako da se još uvijek vode polemike i postoje dileme kod

¹³ Čl. 64. *Zakona o evidencijama u oblasti zdravstva*.

¹⁴ *Od strane UKC Tuzla Arhivu TK je upućen zahtjev kako bi se dala saglasnost na dopunu Liste kategorija sa rokovima čuvanja u kojoj je došlo do promjene roka čuvanja za vrstu građe historija bolesti, sa trajno na 10. godine. Arhiv TK je odbio dati saglasnost uz dopis upućen UKC Tuzla br. 01-420-2/13 od 2.10.2013. u kojem je izvijestio UKC Tuzla: "da Komisija Arhiva TK za davanje saglasnosti na Listu kategorija nije uvažila prijedlog UKC Tuzla da se vrsta dokumentacije historija bolesti čuva 10. godina, već da ostane stari rok čuvanja trajno. Komisija Arhiva TK za donošenje ovakve odluke dala je slijedeće obrazloženje: da je nakon izvršenog uvida i analize u sadržaj vrste dokumentacije historija bolesti utvrđeno da ista ima historijske, kulturne i dokazne vrijednosti, te da se iz navedenog razloga istoj utvrđuje vrijednost arhivske građe, kao što je i dosada bila praksa. Na ovaj način Arhiv TK zadržava zakonsko pravo utvrđeno Zakonom o arhivskoj djelatnosti TK, da daje saglasnost na Listu kategorija sa rokovima čuvanja isključivo shodno kriterijama i načelima vrednovanja registraturne i arhivske građe koji se primjenjuju u praksi".*

stvaraoca (UKC Tuzla) u vezi toga, pa čak i vrše određeni pritisci na struku, kako bi odustala od svojih stručnih stajališta.¹⁵ U ovakvim slučajevima čude neprofesionalni stavovi arhivskih radnika u registraturama, koji su se godinama zahvaljujući profesionalnom odnosu Arhiva TK educirali i pripremili, kako bi se osposobili za stručno vođenje arhivskih poslova u svojim registraturama. Ovakvih slučajeva je nažalost u praksi još, što u dobroj mjeri utiče na dodatne obaveze i ukupnu funkciju Arhiva TK, kod obavljanja redovnih arhivskih poslova.

Stava smo, da se ova pitanja trebaju rješavati, na način da se u slučajevima gdje propisi određenih oblasti nisu usaglašeni sa arhivskim i nije adekvatno riješeno vrednovanje registraturne građe, treba dosljedno ispoštovati arhivska struka, koja je jedina nadležna da utvrdi načela i kriterije vrednovanja registraturne građe. Ovo iz razloga, što su u odredbama zakonodavstva određenih oblasti, rokovi čuvanja dokumenata dati uglavnom tretirajući njihovu operativnu važnost, a nikako njene kulturno-naučne, historijske i pravna vrijednosti. Na taj način, nepoštivanjem utvrđenih kriterija i načela vrednovanja registraturne građe, može se doprinijeti dodatnoj reduciranosti arhivskog građe medicinske provenijencije. To u velikoj mjeri može imati nesagledive posljedice, ne samo po arhivsku struku, već po društvo u cjelini. Jer arhivske građe medicinske provenijencije ima širi značaj za nauku (medicinsku), kulturu, ali i pojedinca, te joj stoga treba posvetiti adekvatnu stručnu pažnju. Ukoliko se to ne učini, posljedice bi bile nesagledive.

4 UMJESTO ZAKLJUČKA

Proces vrednovanja registraturne građe je važno stručno pitanje arhivske teorije i prakse, od kojeg u dobroj mjeri ovisi sudbina arhivske građe. U praksi se ovom pitanju posvećuje značajna pažnja. U Bosni i Hercegovini vrednovanju registraturne građe posvetila se značajna pažnja, no time nije uspostavljen validan sistem vrednovanja, koji je podrazumijevao utvrđivanje jasnih kriterija i načela vrednovanja. Stoga se bosanskohercegovačka arhivska praksa na planu vrednovanja registraturne građe zasnivala na iskustvima zemalja okruženja, koja su se temeljila na postignutim stručnim i naučnim dometima eminentnih arhivskih stručnjaka, poput: dr. Ivana Beuca, dr. Bernarda Stulija, dr. Josipa Kolanovića, dr. Vladimira Žumera i drugih. Njihova stručna stajališta su išla u smjeru gdje se isticala važnost slijedećih kriterija i načela vrednovanja: *potrebe historiografije, drugih znanosti i kulture, sadržaj građe, vrijeme nastanka, značaj stvaraoca građe, sačuvanost i količina građe, izvornost dokumenta, autentičnost podataka, unutrašnja i vanjska karakteristika, reprezentivnost* i dr. Osim toga, zbog određenih posebnosti društveno-političkog i privrednog razvoja Bosne i Hercegovine, korišteni su i drugi kriteriji, poput: *specifičnost događaja i pojava, sačuvanost i količina nastalog gradiva, vrsta zapisa i unutrašnja i vanjska karakteristika*. U zakonodavno-pravnom pogledu oblast vrednovanja registraturne građe je dodatno osnažena

¹⁵ Ovo potvrđuje dopis UKC Tuzla br. 02-380-2/13 od 15.11.2013., upućen Arhivu TK u kojem se navodi da Arhiv TK nema nadležnost skraćivanja ili povećavanja rokova čuvanja određenih vrsta dokumenata koji su utvrđeni propisom iz ove oblasti.

donošenjem određenih podzakonskih i provedbenih akata. To je posebno izraženo na području Tuzlanskog kantona.

Međutim, dodatne poteškoće na planu vrednovanja proizilaze iz nepoštivanja zakonskih odredaba vezanih za vrednovanja registraturne građe od strane jednog broja stvaralaca, a što je rezultat neusklađenosti zakonskih odredaba određenih oblasti sa arhivskim zakonodavstvom. Tako je i u oblasti zdravstva, gdje *Zakonom o evidencijama u oblasti zdravstva na području Federacije Bosne i Hercegovine*, nisu ispoštovani kriteriji i načela vrednovanja registraturne građe. Naime, odredbama navedenog propisa nekonzistentno je tretirana problematika vrednovanja registraturne građe, u smislu da je mimo arhivskih kriterija načela dat rok čuvanja istoj. To je u praksi imalo negativnog odraza, što se ogleda i na primjeru vrednovanja registraturne građe najvažnije zdravstvene ustanove na području Tuzlanskog kantona UKC Tuzla. Tome su u dobroj mjeri svojim neprofesionalnim odnosom doprinijeli arhivski djelatnici navedene registrature. Na taj način, stvorene su pretpostavke da se zbog neadekvatnog pristupa vrednovanju registraturne građe, ugrozi arhivska građa medicinske provenijencije, koja ima posebnu vrijednost za nauku, kulturu i pojedinca. Postojeću anomalnost prisutnu u oblasti vrednovanja registraturne građe u oblasti zdravstva neophodno je otkloniti i prilagoditi utvrđenim kriterijima i načelima vrednovanja registraturne građe.

LITERATURA

- Bakić, M. (2014). *Valorizacija arhivske građe*, Cetinje, Državni arhiv Crne Gore.
- Beuc, I. (1968). *Arhivistika*, Zagreb, Arhiv Hrvatske.
- Kolanović, J. (1995). Vredovanje arhivskog gradiva u teoriji i praksi, *Arhivski vjesnik*, br. 38, Zagreb, Hrvatski državni arhiv.
- *Kancelarijsko i arhivsko poslovanje (1976) (61-97)*, Sarajevo, Arhiv Bosne i Hercegovine.
- Pravilnik o odabiranju arhivske građe iz registraturnog materijala (2009). Službene novine Tuzlanskog kantona, br. 16.
- Stuli, B. (1970). O valorizaciji i kategorizaciji arhivske građe, *Arhivski vjesnik*, br. 13. (71-97), Zagreb, Arhiv Hrvatske.
- Šabotić, I. (2016). Uticaj vrednovanja registraturne i arhivske građe na obavljanje arhivske djelatnosti, *Zbornik radova: "Arhivska građa u teoriji i praksi"*, (129-146), Beograd, Društvo arhivskih radnika Srbije.
- Zakon o arhivskoj djelatnosti Tuzlanskog kantona (2000). Službene novine Tuzlanskog kantona, br. 15.
- Zakon o evidencijama u oblasti zdravstva na području Federacije Bosne i Hercegovine (2012). Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine, br. 12.
- Zakon o statistici Federacije Bosne i Hercegovine (2009). Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine, br. 9.
- Zakon o arhivskoj građi Federacije Bosne i Hercegovine (2002). Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine, br. 45.
- Zakon o zaštiti ličnih podataka u Bosni i Hercegovini (2011). Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, br. 76.

- Žumer, V. (1999). Politika akvizicije i kriteriji vrednovanja: profesionalni i politički aspekti, *Arhivski vjesnik*, br. 42, (49-61). Zagreb, Hrvatski državni arhiv.

SUMMARY

ISSUES OF APPRAISAL OF RECORDS OF MEDICAL PROVENANCE (BOSNIAN-HERZEGOVIAN EXPERIENCE)

The process of appraisal of current records is an important professional issue of archival theory and practice, on which the fate of archival material largely depends. In practice, this issue has considerable attention in Bosnia and Herzegovina, but a valid system of evaluation, which would include the established clear criteria and evaluation principles has not been established. Therefore, the Bosnian archival practices in appraising current records are based on the experiences of neighboring countries, which are based on professional and scientific achievements of eminent archival experts, such as dr. Ivan Beuc, dr. Bernard Stuli, dr. Josip Kolanović, dr. Vladimir Žumer and others. Their professional standpoints went in the direction where they emphasized the importance of the following criteria and principles of evaluation: the need of historiography, other sciences and culture, the content of materials, time of occurrence, character creator materials, conservation and amount of material, the authenticity of the document, the authenticity of the data, internal and external characteristics, representativeness and others. In addition, because of certain peculiarities of socio-political and economic development of Bosnia and Herzegovina, other criteria have been used, such as specific events and phenomena, conservation and the quantity of material, type of recording and internal and external characteristics. In the legislative and legal authority regarding appraisal of current records, it was further strengthened by the adoption of certain implementing regulations and implementing acts. This is particularly true in the area of Tuzla Canton.

However, additional difficulties in terms of appraisal arise from non-compliance with legal provisions regarding the evaluation of current records by a number of creators, as a result of non-compliance of legal provisions of certain areas with archival legislation. That was the case in health sector, where the Law on Records of Public Health in the Federation of Bosnia and Herzegovina, did not coincide with the criteria and appraisal principles of current records. Provisions of this regulation are inconsistent in reviewing evaluation records in the sense that the past archival criteria principles are given the same retention period. In practice, this had a detrimental impact, which is reflected in the example of evaluating current records of the most important health institution in Tuzla Canton, University and Clinical Center Tuzla. This was largely influenced by an unprofessional attitude of archival employees in the Center. In this way, conditions have been created that jeopardize archival material of medical provenance, which has a special value for science, culture and the individuals due to inadequate access to evaluation records. Existing anomalies, present in records appraisal in the field of health, must be removed and established criteria must be adjusted as well as appraisal principles of current records.